

Tussen afschrikking en maatschappelijke weerbaarheid

Gezamenlijke reactie op internationaal veiligheidsbeleid Nederlandse overheid

16 juli 2026

De recent gepubliceerde [Internationale Veiligheidsstrategie \(IVS\)](#), de [Hoofdpijnenbrief Buitenlandse Zaken](#) en de [Defensienota](#) markeren een fundamentele koerswijziging in het Nederlandse veiligheidsbeleid. Waar eerdere beleidsdocumenten veiligheid benaderden vanuit de samenhang tussen militaire, economische en menselijke veiligheid, kiest de nieuwe strategie nadrukkelijk voor geopolitieke concurrentie, militaire afschrikking en Europese strategische autonomie als uitgangspunt.

Deze verschuiving is op zichzelf begrijpelijk. De Russische agressie tegen Oekraïne, de toename van hybride dreigingen op het Europees continent, de veranderde opstelling van de bondgenoot VS en de verslechterende internationale veiligheidssituatie vragen om versterking van de Europese defensiecapaciteit.

Bovengenoemde beleidsdocumenten erkennen dat veiligheid niet alleen wordt bedreigd door militaire conflicten, maar ook door polarisatie, desinformatie, democratische erosie, maatschappelijke fragmentatie en afnemend vertrouwen. Daarmee wordt aangesloten bij analyses van onder meer de [Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid \(WRR\)](#), de [Adviesraad Internationale Vraagstukken \(AIV\)](#), de [Europese Commissie](#) en de [NAVO](#). Opvallend is echter dat deze brede dreigingsanalyse zich nauwelijks vertaalt in een even brede beleidsagenda. Waar de dreigingen zich steeds vaker richten op samenlevingen en democratische instituties, ligt de nadruk van de voorgestelde maatregelen vooral op staten, militaire capaciteit en institutionele weerbaarheid.

Dat is onze voornaamste kritiek op het Nederlandse veiligheidsbeleid.

Sociale aspecten van veiligheid als bijgedachte

De verschillen met de Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie (GBVS) uit 2018 zijn aanzienlijk. Dan gaat het vooral om het definiëren van het veiligheidsbegrip zelf. De GBVS plaatste menselijke veiligheid, conflictpreventie en de versterking van inclusieve instituties nadrukkelijk naast de inzet op defensie en diplomatie. Veiligheid werd daarmee gezien als meer dan militaire bescherming alleen: ook sociale cohesie, mensenrechten en weerbare samenlevingen golden als voorwaarden voor duurzame veiligheid. De nieuwe strategische documenten kiezen daarentegen voor een veiligheidsbegrip dat primair wordt bepaald door geopolitieke dreigingen en strategische concurrentie. Daardoor komen militaire slagkracht en afschrikking centraal te staan. Menselijke veiligheid wordt nog wel impliciet genoemd, maar verschuift van een kernonderdeel van het veiligheidsbeleid naar een meer marginale en ondersteunende positie binnen de strategie.

Die verschuiving wordt ook zichtbaar in de invulling van het begrip 'weerbaarheid'. De Nederlandse overheid beschouwt weerbaarheid vooral als civiele paraatheid, crisisrespons, cyberveiligheid en bescherming van vitale infrastructuur. Dat zijn belangrijke elementen, maar maatschappelijke weerbaarheid omvat veel meer. Vertrouwen tussen burgers en overheid, sociale cohesie, sterke lokale netwerken, onafhankelijke media, actief burgerschap en goed functionerende maatschappelijke organisaties zijn bepalend voor de veerkracht van een samenleving. Deze sociale dimensie krijgt in de strategie relatief weinig aandacht en al helemaal geen concrete uitwerking. Sterker nog: de huidige mega-investeringen in defensie gaan ten koste van bestedingen in sociale programma's die de samenleving versterken.

Ook het belang dat aan conflictpreventie wordt gehecht, neemt af ten opzichte van eerdere beleidsstukken. Diplomatie, bemiddeling en vredesopbouw worden weliswaar benoemd, maar deze instrumenten krijgen vooral een aanvullende rol binnen een veiligheidsarchitectuur die wordt gedomineerd door afschrikking. Daarmee dreigt preventie aan strategisch gewicht te verliezen, terwijl gezaghebbende onderzoeken juist laten zien dat tijdige investeringen in preventie effectiever én kostenefficiënter zijn dan langdurige crisisbeheersing of militaire interventies.

Op andere punten laten de beleidsstukken eveneens kansen liggen. Zo is de Women, Peace and Security-agenda, die in eerdere strategieën sterk was verankerd, teruggebracht tot een marginale verwijzing. Daarmee verdwijnt niet alleen de aandacht voor gendergelijkheid, maar ook de aandacht voor de rol van vrouwen als veiligheidsactoren, vredesbemiddelaars en dragers van maatschappelijke weerbaarheid. Ook thema's als klimaatverandering als veiligheidsrisico, de rol van religieuze gemeenschappen en lokale autoriteiten in vredesopbouw en de relatie tussen sociale cohesie en veiligheid blijven onderbelicht.

Risico's onderbelicht

Zowel de IVS als de Defensienota leggen de nadruk op de ontwikkeling van militaire capaciteiten en de uitbreiding van de defensieindustrie. Tegelijkertijd besteden ze weinig aandacht en middelen aan de risico's die daarmee gepaard gaan. Dat geldt ook voor de risico's voor de eigen veiligheidsdoelstellingen van Nederland wanneer militaire ontwikkelingen plaatsvinden zonder voldoende waarborgen en zonder een stevige dialoog over wapenbeheersing en non-proliferatie.

Snelle investeringen in het militaire domein en de voorgestelde vereenvoudiging van de regelgeving voor de defensiesector kunnen bovendien de zorgvuldigheidsnormen onder druk zetten. Dat betreft onder meer normen op het gebied van mensenrechten, wapenexport en conflictgevoeligheid. Juist deze normen moeten worden gehandhaafd. Zo wordt voorkomen dat Europees en Nederlands veiligheidsbeleid elders conflicten aanwakkert, bijvoorbeeld via wapenexport of door een wapenwedloop te stimuleren. Het naleven van deze afspraken is geen administratieve randvoorwaarde, maar een essentiële voorwaarde voor effectief, conflictgevoelig en genderresponsief veiligheidsbeleid, die de internationale rechtsorde en Europese veiligheid ondersteunen.

Maatschappelijke weerbaarheid als strategisch uitgangspunt

Tegen deze achtergrond is het positief is dat de IVS spreekt over een whole-of-society-benadering. Dat biedt kansen om maatschappelijke organisaties, lokale gemeenschappen en burgers nadrukkelijker te betrekken bij veiligheidsbeleid. Daarvoor is wel meer nodig dan samenwerking

alleen. Een daadwerkelijke brede veiligheidsaanpak vraagt ook om erkenning van de onafhankelijke rol van maatschappelijke organisaties als early warning mechanism, verbinders, signalerende partners en versterkers van democratische veerkracht.

De IVS-strategie en de Defensienota bevatten daarmee belangrijke bouwstenen voor een bredere benadering van veiligheid, maar werkt deze vervolgens niet uit. Wanneer maatschappelijke weerbaarheid werkelijk als strategisch uitgangspunt wordt genomen, vraagt dat ook om concrete beleidskeuzes. Denk aan een heldere definitie van maatschappelijke weerbaarheid, structurele investeringen in conflictpreventie, een sterkere verankering van menselijke veiligheid, meer aandacht voor democratische instituties en sociale cohesie en een expliciete rol voor maatschappelijke organisaties binnen het veiligheidsbeleid.

Nederland staat voor reële en complexe veiligheidsuitdagingen. Versterking van defensie is daarbij noodzakelijk. Tegelijkertijd laten juist de dreigingen van deze tijd zien dat veiligheid niet uitsluitend wordt bepaald door militaire capaciteit. Polarisatie, desinformatie, afnemend vertrouwen en democratische erosie ondermijnen de weerbaarheid van een samenleving evenzeer. Sterke samenlevingen zijn uiteindelijk niet alleen een gevolg van veiligheid, maar ook haar belangrijkste voorwaarde.

Onze aanbevelingen

Om deze uitgangspunten beter in het beleid te verankeren, doen wij de volgende aanbevelingen voor het Nederlandse internationale veiligheidsbeleid:

- Organiseer multistakeholder consultaties om tot een breed gedragen definitie van maatschappelijke weerbaarheid te komen en vertaal deze naar concreet beleid
- Veranker menselijke veiligheid (human security) expliciet als beleidsprincipe binnen de Nederlandse veiligheidsstrategie
- Investeer en zet structureel in op conflictpreventie, diplomatie, bemiddeling en vredesopbouw als volwaardige onderdelen van het veiligheidsbeleid
- Versterk de positie van onafhankelijke maatschappelijke organisaties en leg een duidelijkere koppeling tussen veiligheid, de democratische rechtsstaat en sociale cohesie
- Integreer de Women, Peace and Security-agenda nadrukkelijk in het veiligheidsbeleid, evenals een erkenning van de rol van vrouwen als veiligheidsactoren, vredesbouwers en versterkers van maatschappelijke weerbaarheid

CARE Nederland, Cordaid, Civil Society Platform for Peacebuilding and Statebuilding, Mensen met een Missie, PAX en WO=MEN, Dutch Gender Platform